

JENAYAH CINTA SIBER DI MALAYSIA: SUATU PENELITIAN TERHADAP PENGALAMAN MANGSA

(Love Scam in Malaysia: The Exploration of Victim Experiences)

Zulkufli Ismail & Azmi Aziz

ABSTRAK

Ancaman jenayah cinta siber merupakan masalah pandemik yang tersebar luas dalam kalangan pengguna media sosial di Malaysia. Pemalsuan identiti profil menerusi saluran media sosial oleh penjenayah bagi menjalinkan hubungan cinta kepada pengguna semakin sukar dibendung. Justeru, makalah ini menerokai pengalaman individu yang menjadi mangsa jenayah cinta siber di Petaling Jaya. Reka bentuk kajian kualitatif digunakan ke atas 12 orang informan primer iaitu mangsa. Temu bual dilakukan dengan kaedah temu bual separa struktur dan pemerhatian tidak turut serta yang dijalankan di pejabat Bahagian Siasatan Jenayah Komersial, Ibu Pejabat Polis Petaling Jaya. Sejumlah dua orang informan sekunder yang berperanan sebagai informan utama dari Pejabat Timbalan Pengarah (Bahagian Siasatan Siber dan Multimedia) Jabatan Siasatan Jenayah Komersial Bukit Aman dan Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia (SKMM) di Putrajaya ditemu bual untuk mendapatkan perspektif lanjut mengenai pengalaman trend personaliti individu yang berpotensi menjadi mangsa. Teori *Victimology* digunakan untuk menilai tipologi mangsa yang menjadi sasaran penjenayah cinta siber. Hasil kajian mendapati bahawa pengalaman mangsa dalam tempoh perkenalan di media sosial dan modus operandi yang dialami oleh mangsa di Petaling Jaya belum memadai untuk memberi pendedahan tentang ancaman jenayah cinta siber. Kajian menyimpulkan bahawa usaha, pendidikan dan kempen kesedaran yang dianjurkan oleh pihak berautoriti seperti PDRM belum memadai untuk meningkatkan kesedaran pengguna media sosial tentang bahaya ancaman jenayah cinta siber.

Kata Kunci: Jenayah cinta siber, pengalaman, kualitatif, teori viktimologi, mangsa

ABSTRACT

The rampant threat of cyber love crime in this era is a pandemic problem that is widespread among social media users in Malaysia. Counterfeiting profile identity on the social media by the criminals for the intention of intimate relationship with users is going beyond control. Thus, this study aims to discuss the experience of the cyber love scam victim in Petaling Jaya. The structure of qualitative research was applied to the 12 primary informants who have been the victim of cyber love crime in Petaling Jaya, Selangor. Interviews are conducted by using semi-structured interview approach and observations are executed at the Commercial Crime Investigation Division, Petaling

Jaya police headquarters. A total of two secondary informants who act as key informants from the Office of Deputy Director (Cyber Investigation and Multimedia Division), Commercial Crime Investigation Department, Bukit Aman and Malaysia Communication and Multimedia Commission (MCMC), Putrajaya are interviewed to gain a perspective about the development trend of cyber love crime in Malaysia including their experience about potential individual character to be the victims. Victimology theory is used to evaluate the victim typology that was targeted as cyber love crime scam. The study found that women are most dominant prey compared to men. The result in terms of general knowledge reveals that the victim's level of knowledge about the development of cyber love crime is average. The victim's experience in the acquaintance period in social media and the modus operandi suffered is not sufficient to expose the cyber love crime scam. The study concludes that the cyber love crime scam is raging and difficult to be abolished from top-town. Despite efforts, education and awareness campaign organized by the authority such as police, the unconstrained use of the internet able to stratagem individual to be the target of cyber love scam.

Keywords: Love scam, experience, qualitative, victimology theory, victims

PENDAHULUAN

Ancaman jenayah cinta siber merupakan masalah pandemik dalam kalangan pengguna media sosial di Malaysia. Dengan adanya enjin pencarian seperti *Google*, *Yahoo*, *Bing* dan laman perkongsian video seperti *YouTube*. Kini, segala maklumat berada di hujung jari manusia (Pitchan el at. 2017). Statistik *Internet World Stats* tahun 2018 (*Usage and Population Statistics*), melaporkan bahawa seramai 3.023 bilion orang merupakan pengguna atas talian. Salah satu bentuk jenayah siber yang meningkat di Malaysia adalah jenayah cinta siber. Whitty dan Buchanan (2015), mentakrifkan jenayah cinta siber adalah situasi di mana penjenayah berpura-pura menjalinkan hubungan cinta, pemalsuan profil akaun laman sosial, penciptaan identiti baru dengan niat memperdaya mangsa. Malaysia tidak terkecuali menjadi pangkalan sindiket jenayah cinta siber antarabangsa. Sindiket yang didalangi warga Afrika terutamanya dari Nigeria mendatangkan kerugian jutaan ringgit hasil daripada kegiatan jenayah cinta siber. Statistik Bahagian Siasatan Jenayah Siber dan Multimedia, melaporkan wujud peningkatan kes saban tahun bermula dari tahun 2015 sehingga 31 Julai 2018 dengan angka jumlah kerugian yang besar. Buktinya, pada tahun 2018 sehingga 31 Julai 2018, kes direkodkan berjumlah 1116 kes dengan nilai kerugian sebanyak RM64,295,120.14 (Jabatan Siasatan Jenayah Komersil, PDRM 2018).

Ancaman jenayah siber merupakan isu yang perlu diberi perhatian yang serius daripada semua pihak. Ianya meninggalkan pelbagai kesan negatif kepada mangsa. Pelbagai peringatan diberi bagi tujuan kesedaran dan pengetahuan kepada masyarakat. Namun, penipuan jenayah cinta siber terus berlaku dengan menyerang pengguna secara atas talian tanpa mengira bangsa dan agama. Parker (1998) menyatakan jenayah komputer boleh didefinisikan sebagai sebarang kegiatan yang dikaitkan dengan komputer dalam apa-apa cara dan boleh menyebabkan mangsa mengalami atau menyebabkan penderitaan, kehilangan dan berterusan. Bahagian Siasatan Jenayah Siber dan Multimedia, Jabatan Siasatan Jenayah Komersil Bukit Aman (JSJK), menerangkan bahawa jenayah siber boleh dikategorikan kepada dua jenis iaitu jenayah komputer (*computer*

crime) dan jenayah berhubung kait komputer (*computer assisted crime / enable crime*). Perwatakan menarik, pekerjaan yang hebat dan aset bernilai jutaan ringgit sebagai modal utama untuk menjalin perhubungan dengan individu yang berpotensi menjadi sasaran (Azianura Hani Shaari et al. 2019). Sehubungan itu, makalah ini menerokai penipuan jenayah cinta siber dari perspektif mangsa di Malaysia dengan memberi fokus kepada latar belakang mangsa di daerah Petaling Jaya.

PENIPUAN JENAYAH CINTA SIBER DARI PERSPEKTIF MANGSA

Kajian mengenai penipuan jenayah cinta siber telah lama diberikan tumpuan khusus oleh ahli sosial terutama dalam bidang kriminologi, linguistik, psikologi dan pelbagai sarjana kerana ianya sangat menarik untuk dianalisis dalam pelbagai konteks kajian. Bergiel et al. (2008) menyifatkan penipuan jenayah cinta siber adalah masalah pandemik yang mencetuskan kebimbangan global. Kenyataan Bergiel et al. (2008) disokong oleh Whitty dan Buchanan (2015), yang mendedahkan bahawa jerat cinta atas talian mula dilaporkan pada tahun 2008. Aziannura Hani Shaari et al. (2018:51) menjelaskan bahawa jenayah penipuan sedemikian dianggap prolifrik dari segi kekerapan jenayah di Malaysia bahkan negara rantau lain. Whitty (2012) mendedahkan bahawa penipuan jenayah cinta siber dikategorikan sebagai *419 Scam* atau *African Scam*. Ianya selari dengan penjelasan Azianura Hani Shaari et al. (2018), yang menyatakan bahawa penjenayah berbangsa Afrika lazimnya digelar dengan istilah Si Awang Hitam.

Skandal penipuan jenayah cinta siber turut diteliti oleh pengkaji antarabangsa seperti Fair et al. (2009), Rathinaraj dan Chendroyaperumal (2010), Singh dan Jackson (2015). Kajian-kajian sarjana tersebut menghuraikan bagaimana medium temu janji atas talian mempunyai potensi ekonomi kepada industri teknologi maklumat. Di samping, memberikan kesan negatif kepada pengguna yang terpedaya. Buktinya, Suruhanjaya Persaingan dan Pengguna Australia (2015), melaporkan bahawa skandal temu janji romantik dalam talian memberi kesan kerugian kewangan kepada mangsa. Di United Kingdom, sebanyak 5,600 kes dilaporkan pada tahun 2011. Sementara itu, SOCA (*Serious Organised Crime Agency*) mencatatkan jumlah kerugian yang direkodkan pada tahun 2011 adalah melebihi 50 juta Pound Sterling (Whitty 2013). Dari tahun 2013 hingga 2014, kes penipuan yang melibatkan penipuan 'percintaan' meningkat 33 peratus dengan kerugian berjumlah 34 juta pound (Biro Perisikan Penipuan Kebangsaan Amerika Syarikat 2014). Sementara itu, Pusat Aduan Jenayah Internet di Amerika Syarikat pada tahun 2012 menyatakan jenayah cinta siber berada dalam kedudukan 5 teratas di negara. Ianya disahkan oleh kajian Whitty dan Buchanan (2012) yang merekodkan sejumlah 230,000 orang hampir menjadi mangsa atau pernah terlibat dalam jenayah cinta siber.

Kajian yang membincangkan perspektif mangsa berkaitan penipuan jenayah cinta siber memaparkan pelbagai data emperikal bersifat kualitatif dan kuantitatif dari pelbagai konteks kajian. Dapatan Sundramoorthy (2014) menjelaskan bahawa penjenayah siber mempunyai kepakaran ICT dan memiliki template emel yang sangat terorganisasi demi menjalankan modus operandi jenayah ini. Kepakaran warga Afrika memperdaya mangsa sangat berkesan dan licik kerana kajian tentang bentuk media lazim rakyat Malaysia, perbankan, sistem perundangan dan hak asasi manusia untuk proses penipuan sekaligus mendapatkan pas pelajar untuk masuk ke Malaysia. Jenayah cinta siber memberi kesan kepada mangsa berbentuk psikologi seperti

kemurungan, perasaan bersalah, malu, marah dan takut serta tekanan emosi (Whitty 2012). Baron dan Bryne (2004) membuktikan bahawa elemen pengaruh sosial digunakan oleh penjenayah ke atas mangsa demi mengubah sikap, kepercayaan, persepsi atau tingkah laku lainnya. Penjenayah lazimnya memperlihatkan tingkahlaku mengambil berat, rasa ditemani, tanggungjawab, persahabatan dan kepercayaan (Kopp et al. 2016).

Chaplin (2013) dalam penelitiannya terhadap penipuan jenayah cinta siber menyatakan bahawa sambutan *Valentine Day* atau Hari Kekasih dimanfaatkan oleh penjenayah melalui media sosial seperti *WeChat*, *WhatsApp* dan *Facebook* untuk mendapatkan mangsa. Kajian dalam konteks penipuan oleh Whitty (2012), mendedahkan bahawa sesetengah mangsa sukar melupakan kekasih maya. Faktor pengetahuan tidak memainkan peranan penting kepada perhubungan yang dibina. Yin (2003) menjelaskan bahawa pengetahuan individu berkait-rapat dengan persekitaran masyarakat. Dalam hal yang sama, Yin (2003) dan Roger (1975) sepakat menyatakan bahawa pengetahuan juga terkait dengan pengalaman yang diperoleh. Justeru, makalah ini signifikan membincangkan bagaimana pengetahuan dan pengalaman tentang penipuan jenayah cinta siber di Malaysia adalah elemen yang saling berkaitan. Bermula dengan pengetahuan tentang bentuk dan fungsi media sosial, pengguna alam maya mula memanfaatkan sumber yang ada untuk menjalinkan pelbagai bentuk hubungan sama ada ianya bersifat positif ataupun negatif.

Akhir sekali, berdasarkan sorotan kajian lepas didapati beberapa jurang kajian dapat dipenuhi untuk diteliti secara lanjut. Kajian mengenai pengetahuan dan pengalaman mangsa masih kurang diterokai. Keduanya, indikator penyebab bagaimana seseorang menjadi mangsa dari sudut teori pemangsa (victimology) tidak lagi diuji oleh pengkaji terdahulu. Ketiga, penelitian lanjut mangsa jenayah cinta siber di Petaling Jaya masih belum dikaji oleh mana-mana pengkaji sebelumnya dengan memberi tumpuan kepada daerah Petaling Jaya utara dan selatan.

KAEDAH KAJIAN

Kaedah kualitatif menerusi pendekatan kajian kes instrumental (Creswell 2009; Crawford & Irwing 2009:30) digunakan untuk menerokai pengalaman informan dalam penipuan jenayah siber yang diteliti dari segi tempoh perkenalan di media sosial, modus operandi dan nilai kerugian. Kriteria utama pemilihan bandar Petaling Jaya adalah kerana ianya mencatat jumlah kes jenayah cinta siber tertinggi (Jabatan Siasatan Jenayah Komersil PDRM 2018). Teori viktimologi atau pemangsa paradigma Ezzat Abdel Fattah (2009) digunakan mendeksripsi indikator yang membolehkan seseorang individu menjadi mangsa jenayah cinta siber.

Sejumlah 12 orang informan primer dan dua orang informan sekunder dipilih dan ditemu bual. Informan sekunder terdiri daripada dua orang individu iaitu; YDH SAC Dato' Ahmad Noordin bin Ismail, Timbalan Pengarah (Siasatan Jenayah Siber dan Multimedia) Jabatan Siasatan Jenayah Komersil Bukit Aman dan Encik Mohamad Firdaus Ismail daripada SKMM. Untuk informan primer (mangsa), ciri-ciri demografi sampel adalah seperti; menetap di daerah Petaling Jaya, Selangor, mempunyai kemahiran asas pertuturan dalam Bahasa Malaysia dan Bahasa Inggeris, berkhidmat dalam sektor profesional, sektor awam, swasta dan badan berkanun, berpendidikan formal dengan pendapatan bermula dari RM3,000.00 dan ke atas.

Teknik pengumpulan data melalui kaedah pemerhatian tidak turut serta di aplikasi pada bulan Ogos 2018 sehingga Januari 2019 di IPD Petaling Jaya. Analisis data sekunder dilakukan

terhadap dokumen dan statistik dari Jabatan Siasatan Jenayah Komersil Bukit Aman, Tingkat 28 dan 35, Menara KPJ Kuala Lumpur dan Bahagian Siasatan Jenayah Komersil, Ibu Pejabat Polis Daerah Petaling Jaya Selangor. Analisis tematik digunakan untuk memahami bagaimana informan berfikir dalam mengeluarkan idea tentang situasi yang dialami dalam komuniti. Melalui teknik tersebut, ianya memudahkan proses kategorisasi data temu bual separa struktur untuk dipadankan dengan model kajian yang mendiksripsikan teori pemangsaan.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Hasil kajian mendedahkan bahawa sememangnya pengetahuan individu mengenai perkembangan dan bahaya kes penipuan jenayah cinta siber masih belum memadai untuk menghalang keakraban individu membina hubungan komunikasi secara atas talian. Analisis tematik data berkaitan dengan pengalaman mangsa dalam konteks tempoh perkenalan dengan penjenayah, modus operandi dan aktiviti transaksi memperlihatkan pola maklum balas pelbagai daripada 12 orang mangsa penipuan yang ditemu bual.

(i) *Tempoh Perkenalan dan Medium Perhubungan*

Hasil kajian tentang tempoh perkenalan yang dikategorikan mengikut awal perkenalan sehinggalah akhir perkenalan dengan penjenayah. Dalam masa yang sama, data berkaitan medium perhubungan sama ada melalui emel, mesej, telefon ataupun panggilan video turut dianalisis. Bagi informan W1, W2, W4, W5, W8 dan W11, kebanyakannya mangsa dihubungi menerusi mesej dan panggilan telefon. Informan W7 menerangkan bahawa, "*1 tahun lebih, tahun 2017. Mula lama dah. 6 bulan dia menghilang, she never write me, and call me. Perempuan itu sangat sakit katanya. Tapi raven kata saya messenger God. Saya kata dia scammer. Tiada phone, by telephone card. Saya mesti beli telefon card. Dia macam sangat miskin. Dia tiada duit, sebab father tiada gaji...*" (W7). Analisis terhadap data memperlihatkan jurang perbezaan yang besar dengan pengalaman yang dialami oleh Informan W7 iaitu mangsa dihubungi menerusi *spam email* dan seterusnya menerusi panggilan telefon biasa yang memerlukan informan membeli *telephone card*. Hal ini selari dengan kajian Mohini dan Margaret (2015); Payal dan Laura (2017), penjenayah didapati menggunakan pelbagai medium perhubungan demi mengaut keuntungan atas perasaan dan hubungan cinta yang direka-reka untuk mangsa.

Bagi informan W1, pengalaman selama tujuh bulan berkenalan dengan kekasih maya membuatkan informan berasa serik untuk memulakan sebarang perhubungan di atas talian. Perasaan curiga yang dimiliki beliau ternyata tidak membantu untuk mewujudkan rasa prasangka dengan penjenayah. Tetapi masih berkeinginan untuk meneruskan pengekalan hubungan. Menurut W1, "*Dalam empat bulan saya dah dapat rasa saya ditipu. Bulan 3 hujung macam tu saya rasa macam kena tipu. Pasal parcel tulah, macam minta duit-duit...dia call saya*" (W1). Bagi informan W2, perkenalan selama tiga tahun di media sosial tidak berjaya untuk diteruskan kerana skim pampasan bank yang diperolehi oleh beliau telah dilaburkan kepada si penjenayah. Informan W2 menjelaskan bahawa, "*skim pampasan dari bank...dengan seorang surgeon orthopedik dari US Jerman dia bekerja di Afganistan dalam situasi berperang. Dia nak tolong orang Malaysia, kerana*

dia dari War Country...Semua number transaksi ada seolah benar dan ada official identity cop...”(W2).

Bagi informan W4, W5, W8 dan W11, perkenalan antara informan dengan penjenayah berlaku dalam tempoh kurang dari setahun. Namun, terdapat persamaan antara beberapa orang informan yang mana latar belakang suspek yang dikenali majoritinya bekerja sebagai jurutera di syarikat luar negara, doktor perubatan termasuklah seorang juruterbang. Misalnya pengalaman informan W8, “...Julai 2017 kenal suspek. Suspek yang add dalam IG. Nama Micheal Chau...kerja Enginner di US, Miami, Florida. Family di US...Sebulan kenal”(W8). Begitu juga dengan informan W11, “...Kenal tak sampai sebulan, this year Mac 2018. Less than a month. Whatsapp, voice call, tiada video call. FB friend request. Dia nama Ranjit, UK. Dia kata dia memang orang sana, local. Kerja dekat pilot. Dia nak kerja sini Malaysia”(W11). Menerusi jangka masa perkenalan dan latar belakang pekerjaan penjenayah, majoriti informan begitu tertarik dengan penjenayah yang bekerja dalam sektor semi-professional.

Medium perhubungan yang hanya menggunakan mesej ataupun *messenger* di media sosial dapat dianalisis menerusi keterangan informan W3, W6, W9, W10 dan L1. Majoriti informan menggunakan hanya satu kaedah dalam perhubungan iaitu mesej. Buktinya, informan W9 menyatakan bahawa “...selama 2 Minggu, end July. Video call tak pernah hanya whatsapp...”(W9). Bagi informan W10, informan ini tidak memberikan sebarang nombor telefon peribadi dan ia menyebabkan penjenayah berhubung beliau dengan menggunakan Instagram sahaja. Menurut informan W10, “...Text hanya di IG sahaja. Dia pernah minta phone number saya tak bagi...”(W10). Informan W3 dan informan W6 dianalisis berhubung menggunakan kaedah yang sama iaitu berhubung menerusi aplikasi *online dating site* dengan kaedah mesej. Kenyataan Informan W3 adalah seperti “...Dia friend kira 5 hingga 6 bulan juga. Saya kena scam Oktober 2017. Dia kenalan awal tahun saya tak ingat bila dia request untuk chating Twoo...”(W3). Dengan kaedah yang sama tetapi aplikasi berlainan, Informan W6 menyatakan bahawa “...sign up coffee meet bagell. Kita sama-sama berkenalan, September 2018 and then dia kita contact melalui viber...”(W6).

Menerusi analisis data tentang tempoh perkenalan dan bentuk medium perhubungan, dapat diperhatikan bahawa kebanyakan informan mengenali penjenayah berada dalam lingkungan tahun 2018. Hal ini sedikit-sebanyak menjelaskan bahawa penjenayah berjaya membina kepercayaan dan hubungan cinta di alam maya dalam masa yang singkat terutama bagi informan yang ditipu pada awal perkenalan dan dalam tahun yang sama. Dalam hal ini, Khadijah Al-Azmi et al. (2016), merumuskan bahawa kebanyakan wanita Melayu semi-professional dan berpendidikan tinggi yang dikaji didapati lebih gemar melayari media sosial yang bersifat aktiviti sembang santai di talian.

Namun, dalam dapatan kajian ini faktor kebosanan dan ingin mengisi masa lapang dikatakan sebagai faktor mengapa mangsa menginginkan perhatian dari media sosial. Secara umum, terdapat empat ciri yang dimiliki oleh mangsa seperti kesunyian, pencarian sensasi, kepercayaan romantik dan karakter personaliti seperti ekstraversi, mudah bersetuju, keterbukaan dan kesetiaan (Whitty 2012). Penjenayah wanita lebih cenderung mencari pasangan yang mempunyai status ekonomi yang tinggi. Manakala penjenayah lelaki lazimnya mencari pasangan yang mempunyai fizikal yang menarik (Kenrick et al. 1990). Kesemua personaliti ini, memberi kesan kepada kehidupan mangsa dari aspek sosial dan perhubungan kerana tidak mendapat

sokongan sosial apabila menjadi mangsa jenayah cinta siber (Ross & Smith 2011). Umumnya, terdapat tiga faktor yang mempengaruhi seseorang mangsa untuk menurut segala kehendak seperti mempunyai mood positif, timbal balas dan memberi sebab (Rozmi Ismail 2011).

(ii) ***Modus Operandi Penjenayah Cinta Siber***

Seramai 12 orang informan ditemu bual dan sebanyak dua pola jawapan modus operandi dikenalpasti. Kajian Khadijah Al-Azmi et al. (2016) menjelaskan bahawa wanita yang dijerat lazimnya hanya mengambil masa lebih kurang tiga bulan sahaja. Namun, hasil kajian berkaitan strategi dan modus operandi yang digunakan oleh penjenayah adalah pelbagai. Pertamanya, ialah modus operandi berhubung pengeluaran sijil *IMF* yang dipohon oleh penjenayah kepada informan W2 iaitu bekas pegawai bank di salah sebuah bank di Malaysia. Maklum balas pola yang pertama dapat dihayati menerusi keterangan mangsa W2 seperti berikut:

“Ada kastam telefon, dia kata Puan saya dah uruskan IMF sijil. He need the anti-money laundering certificate supaya dia tiada masalah dengan sebarang polis bila sampai dan perlu bayar RM9200. Kata pegawai kastam yang menyamar, we don't want him Dr Donald enter lockup” (W2).

Pola jawapan kedua ialah modus operandi pengiriman parcel dari luar negara beserta wang dalam kadar USD, Cek dan EURO untuk mangsa jenayah cinta siber sebagaimana yang dialami oleh informan. Bagi informan W1, W3, W5, W8 dan W11, penjenayah menggunakan strategi dan kaedah pengiriman parcel yang mempunyai wang, telefon bimbit, aksesori dan pakaian. Resit dan nombor pengiriman parcel turut diberikan oleh penjenayah dan rakan yang bersubahat. Tetapi, pengesanan terhadap tarikh ketibaan parcel tidak dapat dipastikan sehinggalah mangsa mengalami kerugian untuk mendapatkan parcel daripada pihak kastam sebagaimana yang direka oleh penjenayah.

“...dia hantar parcel, ada present, phone...i kata okay, barang dah sampai Malaysia, dan barang dah boleh keluar. Dia kata ada duit dan saving dia, dia sendiri maklum pada saya. I do search company, he sending me the resit cosingmnet, I didn't found dalam internet” (W11).

Berbeza dengan informan W4, W6, W9 dan W10, mangsa ditipu dengan kaedah memujuk penjenayah menerusi cerita-cerita berbaur kejayaan penjenayah dalam proses mendapatkan pekerjaan yang lebih baik dari pekerjaan terkini penjenayah. Kisah-kisah kejayaan penjenayah dijadikan daya penarik kepada mangsa agar menerima parcel yang dikirim beserta wang untuk tujuan berkongsi kegembiraan bersama.

“...dapat satu project besar satu company...dia bagi additional money dan ada shopping untuk sendiri dan parcel untuk saya. saya kena terima hadiah, dia minta detail, nama, number telefon, dan alamat company saya beri. Sewaktu saya bagi alamat ofis, dia tak bagi tahu apa hadiah dalam. Dalam beberapa hari, dapat call dari kurrier Malaysia, ada beg, jam, iphone dan beberapa benda yang berjenama. Saya tanya dia crazy dan saya tak boleh afford untuk sendiri. Saya tak boleh kata apa, sebab dia kata parcel on the way” (W9).

Informan W7 menyatakan bahawa dirinya dianiaya atas faktor agama dalam konteks agihan wang kepada anak-anak yatim. Untuk menjayakan misi keagamaan tersebut, informan dikehendaki mengeluarkan wang tunai dalam bentuk cek untuk mendahulukan wang simpanan informan kepada sumbangan amal tersebut. Berbeza dengan informan LI, penjenayah menggunakan modus operandi masalah perniagaan dan keluarga sebagai asas kepada pembinaan kepercayaan terhadap informan agar bantuan dapat diberikan.

“..ada satu mak, sakit dan di hospital dan perlu duit. Dia ada uncle, berhati busuk, asyik nak lepaskan aset. Dan dia ada satu parcel, dia kirim bulan september. Dia suruh I simpan parcel. Dalam parcel 2 juta us dollar. Kalau di kastam, you tak kena caj, kalau tidak itu memang tipu sebab ada stamping. Dia akan datang Malaysia kemudian. So I kata, nanti I tolong selesaikan. Lepastu, parcel tiba. Tapi masih tak boleh dapat” (L1)

Analisis data berkaitan modus operandi penjenayah cinta siber di Petaling Jaya terhadap 12 mangsa yang ditipu berdasarkan jenis penipuan menerusi kes yang direka seperti tahanan imigresen atas faktor-faktor tertentu, pengiriman parcel hadiah, masalah keluarga, masalah peribadi, masalah perniagaan dan keinginan untuk datang melawat di Malaysia. Berdasarkan modus operandi, kebanyakan penjenayah cuba mewujudkan mood yang baik kepada mangsa dengan menjanjikan pelbagai hadiah untuk membangkitkan rasa kepercayaan dan ketulusan hubungan. Ini selari sebagaimana dapatan oleh Mark et al. (2014) yang meneliti faktor berlakunya jenayah cinta siber dari segi pemangsaan.

Kajian Rozmi Ismail (2011) turut mendedahkan bahawa teknik keturutan mempunyai tiga faktor yang membantu menjayakan modus operandi penjenayah iaitu; mood yang positif, timbal balas dan memberi sebab. Mood positif memberi perasaan yang menyenangkan dalam hubungan lalu mangsa mudah memberi apa sahaja yang diminta penjenayah. Kedua, mood timbal balas merupakan strategi penjenayah yang utama untuk berbalas-balas hadiah dan cerita berkaitan luahan hati yang sama. Ketiganya ialah, faktor memberi sebab oleh penjenayah seperti menyelesaikan parcel yang dikirim, isu tahanan imigresen urusan visa dan hajat ingin melawat Malaysia namun wujud kekangan dari segi wang dan sebagainya. Whitty dan Buchanan (2016) mendedahkan dalam kajian bahawa hubungan yang baik antara mangsa dengan penjenayah memudahkan pelbagai strategi licik penjenayah menemui kejayaannya. Sekiranya, mangsa boleh membantu penjenayah pada kali pertama, kebarangkalian untuk permintaan berikutnya adalah tinggi (Nayereh Ghasem & Zumilah Zainalaludin 2018).

Dari segi teoritikalnya, dapat dirumuskan bahawa mangsa penipuan jenayah cinta siber di Petaling Jaya mempunyai indikator yang serupa dengan landasan teori oleh Ezzat Abdel Fattah (2000) iaitu indikator penentu individu sebagai mangsa. Indikator tersebut adalah *Non-Participating Victims, Latent or Predisposed Victims, Participating Victims and False Victims*. Dalam hal ini, mangsa penipuan jenayah cinta siber menyangkal dan menolak kejahatan serta tidak menyertai insiden kejahatan (*Non-Participating Victims*). Namun, faktor demografi seperti status perkahwinan, pekerjaan dan pendapatan lumayan yang dimiliki oleh mangsa telah menarik perhatian penjenayah untuk merangka pelbagai modus operandi bagi mendapatkan sejumlah wang hasil dari perhubungan cinta yang terjalin.

Perdebatan teoritikal yang kedua menjurus kepada karakter tertentu seperti kesunyian, kebersetujuan dan ekstraversi yang menyebabkan individu menjadi mangsa penipuan jenayah cinta siber (*Latent or Predisposed Victims*). Namun, akhirnya mangsa mengalami episod hitam yang tidak hanya berkisar tentang nilai kerugian. Tetapi mangsa adakalanya disisihkan oleh ahli keluarga dan rakan sebaya serta sukar mendapatkan sokongan sosial selepas melalui pengalaman perhubungan cinta alam siber yang pahit. Ketiga, majoriti mangsa tidak sedar bahawa diri berpotensi menjadi mangsa penipuan jenayah cinta siber disebabkan naluri tamak yang dimiliki (*Participating Victims*). Mangsa penipuan jenayah cinta siber menjadi sasaran penjenayah disebabkan faktor individu itu sendiri dalam melayari laman web media sosial seperti *Facebook, Twoo, Instagram, Linked-In, Viber* yang dapat dikategori sebagai *False Victims*. Perkongsian maklumat peribadi seperti profil media sosial, nombor telefon peribadi dan pejabat, nombor akaun bukti transaksi dan alamat kediaman serta latar belakang diri memudahkan penjenayah menggunakan data-data tersebut untuk merancang sindiket yang berasaskan modus operandi pengiriman parcel (Ahmad Safwan Hamsi et al. 2015).

KESIMPULAN

Pendidikan yang mapan seharusnya melahirkan modal insan yang cakna perkembangan terkini di sekeliling. Selain mampu menaakul, mentafsir, menganalisis dan berfikiran luas tentang perubahan-perubahan yang berlaku dalam konteks kehidupan di alam siber. Akan tetapi, dapat diteliti bahawa mangsa jenayah cinta siber di Petaling Jaya sememangnya mempunyai tahap pendidikan yang tinggi dan berkhidmat dalam sektor professional termasuklah semi-professional. Namun, pendidikan dan pekerjaan tersebut tidak dapat memberikan satu jaminan bahawa mereka tidak terpedaya dengan hubungan percintaan di alam maya. Persoalan yang timbul ialah mengapa pendidikan di Malaysia masih tidak mampu melahirkan modal insan yang berkemampuan menggelakkan diri daripada pujukan penjenayah yang berpura-pura menjadi kekasih mangsa. Justeru, kajian mencadangkan bahawa institusi pendidikan seharusnya melakukan intervensi dengan mewujudkan satu subjek baharu berkaitan kemahiran teknologi maklumat (ICT) dan masyarakat. Tujuannya adalah untuk mendidik masyarakat tentang nilai moral dan etika dalam menggunakan serta memanfaatkan media sosial untuk memudahkan urusan harian dari segi komunikasi. Bukan atas pemanfaatan hubungan cinta di atas media sosial dengan individu yang tidak diketahui dengan jelas identiti, asal, pekerjaan dan kewujudan profil yang mampu menimbulkan kesangsian. Jelas bahawa sistem pendidikan di Malaysia perlu ditambahbaik dari segi struktur subjek kerana Malaysia masih tidak mampu melahirkan modal insan yang berfikir di aras tinggi. Lebih-lebih lagi dengan adanya peningkatan kes-kes penipuan siber yang semakin berleluasa.

PENGHARGAAN

Penulis mengucapkan setinggi penghargaan kepada JPA atas tajaan bercuti belajar dalam perkhidmatan. Sekalung penghargaan dituju kepada pensyarah yang membimbing dan sidang editorial jurnal e-Bangi atas penerbitan artikel ini.

RUJUKAN

- Ahmad Safwan Hamsi., Farrah Diana Saiful Bahry., Siti Noraini Mohd. Tobi & Maslin, Masrom. (2015). Cybercrime over internet love scams in Malaysia: A Discussion on the Theoretical Perspective, Connecting Factors and Key to the Problem. *Journal of Management Research*. Vol. 7. No. 2. ISSN 1941-899X.
- Azinura Hani, Shaari., Mohamad Rahim., Kamaluddin., Wan Fariza, Paizi @ Fauzi. & Masnizah, Mohd. (2019). Online Dating Romance Scam in Malaysia: An Analysis of Online Conversations between Scammers and Victims. *Journal of Language Studies*. Vol. 19 (1).
- Bahagian Jabatan Siasatan Jenayah Komersil. (2018). Statistik Penipuan Jenayah Siber Tahun 2015 sehingga 2018. Polis DiRaja Malaysia.
- Bergiel, B.J., Bergiel, E.B & Balsmeier, P.W. (2008). Nature Of Virtual Teams: A Summary Of Their Advantage And Disadvantage. *Management research news*. Vol. 31 (2):99-100.
- Buchanan, T. & Whitty, M. T. (2014). The online dating romance scam: causes and consequences of victimhood. *Psychology, Crime & Law*. Vol. 20(3), 261-283.
- Ezzat, Abdel Fattah. (2000). The Vital Role of Victimology in the Rehabilitation of Offenders and Their Reintegration into Society. Paper presented at 12th International Training Course Tokyo Japan. University Press.
- Koop, C., Sillitoe, J., Gondal, I. & Layton, R. (2016). The Online romance scam: A complex two-layer scam. *Journal of Psychological and Educational Research*. Vol. 24 (2): 144-161.
- Mark, B., Carol, M.N., Jane, K. & Rachael, O. (2014). Online Frauds: Learning From Victims Why They Fall For These Scams. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*. Sage Publications.
- Mohini, S. & Margaret, J. (2015). Online Dating Sites: A tool romance scams or a lucrative e-business model? 28th *Bled eConference*. Bled, Slovenia.
- Nayerah Ghasem & Zumilah Zainalaludin. (2018). Gender analysis on the relationship between perceived economic wellbeing of the family and cyber love addiction in one public malaysian university. *Journal of Education and Social Sciences*. Vol. 9 (1). ISSN 2289-9855.
- Payal, A & Laura, S. (2017). Slumdog Romance: Facebook love and digital privacy at the margins. *Media, Culture and Society*. Vol. 39 (3). 408-422.
- Rozmi Ismail. (2011). Psikologi Sosial. Bangi. Penerbit UKM.
- Whitty, M.T. & Buchanan, T. (2016). The Online Dating Romance Scam: The Psychological Impact on Victims—Both Financial and Non-financial. *Criminology and Criminal Justice*. Vol. 16(2), 176-194.

MAKLUMAT PENULIS

ZULKUFLI ISMAIL

Pelajar Sarjana Sains Sosial Pengajian KePOLISAN,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
GP06233@siswa.ukm.edu.my

AZMI AZIZ

Pensyarah Kanan Program Sains Pembangunan,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
abaz@ukm.edu.my